

Tillsynsplan för tobak och liknande produkter, folköl, receptfria läkemedel och tobaksfria nikotinprodukter år 2026

Kommunen har det lokala tillsynsansvaret enligt 3–4 §§ lag (2018:2088) om tobak och liknande produkter, 2 §, 9 kap, alkohollag (2010:1622), 20 § lag (2009:730) om handel med vissa receptfria läkemedel och 24 § lag (2022:1257) om tobaksfria nikotinprodukter. Miljö- och hälsoskyddsavdelningen har delegerats det operativa tillsynsansvaret. När det gäller handel med tobaksprodukter, örtprodukter för rökning, folköl, e-cigg och tobaksfria nikotinprodukter har även polisen ett visst tillsynsansvar.

Mål och strategiska nyckeltal

Miljö- och hälsoskyddsnämnden har inte tagit fram några specifika resultatindikatorer för området.

Under det övergripande målet *Österåkers verksamheter präglas av hög kvalitet* omfattas tillsynsområdet av nämndens mål *Tillgängligheten och enkelhet i kontakten med Miljö- och hälsoskyddsnämnden ska vara hög* samt *Miljö- och hälsoskyddsnämndens verksamhet ska hålla hög rättssäkerhet* som följs upp med indikatorerna *Andel överklagade beslut där Miljö- och hälsoskyddsnämndens beslut har fastställts* och *Andel överklagade beslut som återförvisats till Miljö- och hälsoskyddsnämnden för fortsatt handläggning*.

Under det övergripande målet *Österåker är en trygg kommun för de som vistas, verkar och bor här* omfattas tillsynsområdet av nämndens mål *Miljö- och hälsoskyddsnämndens tillsyn ska leda till god lagfesterlevnad*.

Behovsbedömning

I Österåkers kommun finns ca 32 försäljningsställen av tobak, folköl, receptfria läkemedel, elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare samt tobaksfria nikotinprodukter. De flesta försäljningsställena är butiker och bensinstationer, några är spel- och tobaksbutiker, men försäljning sker även på konferensanläggningar. Under 2026 förväntas antalet försäljningsställen öka med minst ett nytt försäljningsställe.

I tabellen nedan syns kombinationen av hur olika produktgrupper försäljs på kommunens 32 försäljningsställen.

Antal	Produktgrupp
6	FOLKÖL
1	TOBAK, FOLKÖL
1	TOBAKSFRIA NIKOTINPRODUKTER
1	TOBAK, FOLKÖL, RECEPTFRIA LÄKEMEDEL
5	TOBAK, FOLKÖL, RECEPTFRIA LÄKEMEDEL, TOBAKSFRIA NIKOTINPRODUKTER
7	TOBAK, FOLKÖL, TOBAKSFRIA NIKOTINPRODUKTER, RECEPTFRIA LÄKEMEDEL, E-CIGG OCH PÅFYLKNADSBEHÅLLARE
1	TOBAK, TOBAKSFRIA NIKOTINPRODUKTER, RECEPTFRIA LÄKEMEDEL, E-CIGG OCH PÅFYLKNADSBEHÅLLARE
1	TOBAK, FOLKÖL, TOBAKSFRIA NIKOTINPRODUKTER, E-CIGG OCH PÅFYLKNADSBEHÅLLARE
3	TOBAK, TOBAKSFRIA NIKOTINPRODUKTER, E-CIGG OCH PÅFYLKNADSBEHÅLLARE
6	TOBAK, TOBAKSFRIA NIKOTINPRODUKTER, FOLKÖL

Tillsynen av de olika varuslagen kan med fördel göras vid samma inspektionstillfälle och bör ske oanmäld. Bokade inspektioner bör ske när tillsynen omfattar granskning av egenkontrollprogram och dokumentation. Tillsynen under året utförs av två inspektörer, oftast gemensamt. Tillsyn över rökfria miljöer sker dels vid livsmedelskontroll och alkoholtillsynen, dels i samlad form på områden avsedda för skola och barnomsorg.

Personella resurser

Försäljningstillsyn är ett växande tillsynsområde. Det uppskattade behovet är i dagsläget ca 0,5 årsarbetskrafter fördelat på två inspektörer.

Finansiering

Tillsynen finansieras till stor del av årliga avgifter. Utöver årsavgiften kan extra tillsynsavgifter debiteras vid uppföljning av konstaterade brister. För tillsyn av rökfria miljöer och kontrollköp medges inte något uttag av tillsynsavgifter.

Tillståndsprövning

Ett tillstånd att sälja tobaksvaror får endast meddelas den som visar att han eller hon med hänsyn till sina personliga och ekonomiska förhållanden och omständigheterna i övrigt är lämplig att utöva verksamheten, samt att verksamheten kommer att drivas i enlighet med de krav som ställs upp i lagen. När en juridisk person ansöker om tillstånd bör lämplighetsprövningen avse såväl den juridiska personen som den eller de fysiska personer som har ett betydande inflytande i rörelsen. Vid en prövning ska kommunen göra en helhetsbedömning av de uppgifter som finns tillgängliga i utredningen.

Tillsyn

Alla försäljningsställen får tillsyn minst en gång per år. Försäljningsställen där det förekommit försäljning till underåriga eller där verksamheten inte följer sina rutiner vid kontrollköp, får tillsyn vid minst två tillfällen varje år. Ett försäljningsställe beläget nära en skola med mellanstadie-, högstadie- eller gymnasieelever bedöms behöva tätare kontroller, men även mer information och stöd.

I kommunens tillsyn ingår att kontrollera:

1. Att egentillsynsprogram är implementerat och att detta efterföljs,
2. Hur personalen sköter ålderskontrollen,
3. Om det finns skyltning om åldersgräns, läkemedel och langningsförbud,
4. Korrekt märkning av tobak, folköl, tobaksfria nikotinprodukter, elektroniska cigaretter och receptfria läkemedel,
5. Matutbudet är tillräckligt för försäljning av folköl,
6. Receptfria läkemedel är avskilt från andra varor och hålls under uppsyn,
7. Marknadsföringen följer lagen,
8. E-handelsförsäljning.

Efter tillsynsbesöket får butiksinnehavaren eller dess företrädare muntlig och skriftlig information om utfallet av tillsynen.

Förutom den fysiska tillsynen sker inre tillsyn av företag med tobaksförsäljningstillstånd årligen.

Vid avvikelser kan uppföljande tillsynsbesök ske för att säkerställa att försäljningsstället rättat till avvikelsen.

Rökfria miljöer

Av skolor, förskolor och fritidsgårdar inspekteras årligen cirka en tredjedel av det totala antalet. Tillsyn på restaurang och andra livsmedelslokaler sker i samband med livsmedelskontrollen och alkoholtillsynen. Övriga rökfria miljöer så som bland annat hållplatser i lokaltrafiken, entréer och lokaler där allmänheten har tillträde sker normalt vid kontroller och tillsyn i närområdet.

Under 2026 planeras för tillsyn av 24 skolor. Tillsynen planeras att bedrivas fysiskt men kan även innebära att tillsyn av vissa uppgifter, där det inte är en nackdel, sker på distans.

Kontrollköp

Kontrollköp genomförs vid minst två tillfällen kommande år och minst en gång per försäljningsställe på fastlandet och Ljusterö. Vid händelse av genomförda köp kommer extra kontrollköp att genomföras vid aktuella anläggningar. Kontrollköp genomförs av timanställda ungdomar som precis fyllt 18 år. Två ordinarie inspektörer finns alltid i närområdet.

Kontrollköp är ett tillsynsverktyg för att kontrollera verksamhetens rutiner för utbildning av personal och kassapersonalens kunskap och förståelse för rutinerna. Det som främst kontrolleras är att kassapersonalen ber om legitimation och att inga köp genomförs utan legitimation.

Vid kontrollköp återkopplas resultatet omedelbart vid avvikelse och inom kort via utskick om försäljningsstället har goda rutiner. Kontrollköpsresultatet kan inte användas för sanktioner. Vid avvikelse genomförs tätare kontrollköp för att på så sätt kunna följa upp att rutinerna har förbättrats. Även företagets egenkontroll gällande internutbildning och ålderskontroll granskas löpande.

Samverkan

Samverkan med avdelningen för säkerhet, trygghet och civil beredskap och kommunpolisen ska fortsätta utvecklas genom möten och gemensamma projekt inom ramen för Miljö- och hälsoskyddsnämndens uppdrag.

Brottsförebyggande arbete

Vid handläggning av ansökan och vid inre tillsyn ingår alltid en granskning av personer med betydande inflytande och alla de bolag som personerna har ett betydande inflytande över. Granskningen ska bland annat upptäcka och förhindra:

1. Penningtvätt,
2. Skattebrott,
3. Befattning med smuggelgoods,
4. Bokföringsbrott,
5. Brott mot aktiebolagslagen,
6. Förekomst av näringsförbud,
7. Bulvanförhållanden.

Vid inre yttre tillsyn kontrolleras verksamhetens efterlevnad av tobakstiftningen, tillståndet och att det inte förekommer smuggelgoods. Dessutom kontrolleras att det är rätt bolag, att marknadsföring och regler kring ålderskontroll efterlevs både i detaljhandeln och vid distanshandel.

Utbildning

Utbildningen inom tobak och liknande produkter, e-cigg, folköl (alkohollagstiftningen) och tobaksfria nikotinprodukter kommer främst att ske genom nätverksträffar och utbildningar anordnade av länsstyrelsen. Folkhälsomyndigheten tar fram vägledningar, checklistor och publicerar rättsfall på sin hemsida.

Utbildning och nätverksträffar inom området receptfria läkemedel sker genom Läkemedelsverkets aktualiseringsdagar, workshops och på den digitala samarbetsytan.

LL/2025-12-19
ML/2025-12-30